

О opakим деранима

Пише: Растислав Динић
среда, 13 мај 2009 20:17

Постскриптум "Отвореног писма Ћорђу Вукадиновићу"

„Неразумевање другачијих облика живота, других начина мишљења и осећања, код нашег простог света је лишено задњих мисли; код полуобразованог и не нарочито умног интелегента то неразумевање се претвара у агресивну надменост.“

(Милован Данојлић, „Драги мој Петровићу“)

„Ја у школу идем,

и добар сам ђак.

Ко из школе бежи,

деран је opak“

(Аноним)

Признајем, може бити да сам исхитрено пресудио. Онде где сам видео мржњу, на делу је изгледа било тек надмено незнање. Не да то незналицу нарочито аболира – незнање није изговор, посебно не ако је у питању незнање неких ствари које је, с обзиром на свој положај, морао знати. Кардио-хирург је дужан да зна све релевантно што се има знати о

срчаном органу. Ако му пацијент умре на операционом столу зато што је овај као студент бежао са часова на којима се учио спасоносни захват, он је опет одговоран за ову смрт (мада му је кривица свакако мања него у случају да је сиротог покојника убио намерно).

Ваши питомци Грбић, а ево сад и Анђелковић, сада то јасно видим – бежали су с часова на којим се учило о стварима о којима је овде реч, па зато сада тако наивно и невинно рецитује своје расистичке тираде, потпуно несвесни да тиме, што би рекли Американци, само „повреди додају увреду“. Они су, схватам, расисти који и не знају да су расисти. Али, као што рекох, незнање овде не може бити оправдање – онај ко пише о овако озбиљним стварима дужан је да о њима понешто и зна – јавна реч носи са собом и одговорност. Тим пре што незнање у овим стварима може имати итекако озбиљне последице (иако можда не тако директне као у случају кардио-хирурга). Зато, у општем интересу, ево једног скраћеног курса за ове опаке деране.

Као што знамо, све је почело Ћосићевом чувеном реченицом у којој он каже да су Албанци „социјални, политички и морални талог трибалног варварског Балкана“, онда је против њега поднета тужба, па је му је Грбић притекао у помоћ, па је затим против Грбића поднета тужба, те је Грбићу у помоћ притекао Анђелковић. Почнимо од последњег у овом апологетском низу – Анђелковића, дакле. У свом тексту, *„Културна инфериорност“* и *„говор мржње“*, он, следећи диктум Томаса Соуела, долази до следећег закључка: „Допринос појединих народа светској културној баштини драстично се разликује. Не ради се ту о заговарању било чије генетске инфериорности, већ о објективном сагледавању чињеница, из којих произилази да неки народи јесу цивилизацијски на нижем ступњу од других!“

Сад ја стварно не разумем зашто Анђелковић има потребе да овај свој налаз овако архимедовски узвикне, јер тешко да се ради о било каквом револуционарном открићу. Заправо, иако став да су различите културе налазе на различитим ступњевима развијености није потпуно ван дискусије (како примећује и сам Анђелковић, оспоравају га пре свега културни релативисти), он је ипак широко прихваћен и у начелу – неспоран (штавише, и сам бих се сложио са извесном варијантом овог става). А Анђелковић га узвикује, претпостављам зато што верује да је у овоме нашао спасоносно решење за Грбића – па овај је само поредио културе на основу њиховог доприноса светској баштини! Такво је поређење легитимно, ergo - и Грбићево писаније је легитимно.

Али неће бити да је тако. Чак и ако занемаримо чињеницу да Грбић своје поређење чини са нескривеном злом намером („начин на који ће се ове информације саопштити је више ствар семантике и такта него што је питање истинитости“, лаконски примећује он, а

пошто није ни робот, ни интернационалиста, него пунокрвни Србин кога су Албанци, б'ате, много изнервирани, он је одлучио да им скреше ову ружну истину у лице на најболнији могући начин), Анђелковићева логика не пије воду. На делу је, наиме, проста замена теза. Анђелковић чини управо оно што пребацује другима – он извлачи Грбићеве тврдње из контекста, мењајући им притом смисао, а затим им, тако ре-интерпретираним, налази соуеловско оправдање („неке су културе развијеније од других“). Притом он занемарује функцију који Грбићева тирада има у оригиналном тексту – да се подсетимо, она је ту да поткрепи Ћосићеву тезу да су Албанци „политички, социјални и морални талог трибалног, варварског Балкана“. А шта то значи рећи за један народ да је „морални талог“? То значи приписати му нижи морални статус него осталима – он је на дну каце, док остали по овој барем плутају, ако већ нису и на самом њеном врху (то наши, хе, хе). А шта значи приписати једном народу нижи морални статус него осталима? То значи приписати његовим припадницима, дакле неком скупу особа, нижи морални статус него припадницима других народа, тј. другим скуповима особа. Е, ту лежи прави проблем.

Није дакле ствар у томе што Грбић и Анђелковић сматрају да постоје начини рангирања култура по развијености, доприносу светској баштини и штатијазнам. (Не да се овде не би могла поставити значајна питања: а ко је метн'о њих двојицу, Соуела или било кога другог за краља, па да они постављају објективне критеријуме вредности култура? И да ли се и како до ових критеријума може доћи? И да ли у овом конкретном случају поседујемо довољно широке хоризонте значења и вредновања да процењујемо вредност албанске културе? Али све те бриге можемо овде оставити по страни.) Није проблем чак ни то што Грбић репродукује најгоре расистичке стереотипе – то је глупо и бесрамно, али није недопустиво. Оно што јесте недопустиво јесте то што он и расправу о различитој културној развијености и расистичке стереотипе користи као оправдање тврдње о неједнаком моралног статусу људских особа. То није празноглави, свакодневни расизам са којим се срећемо на сваком кораку и на који смо већ, Боже ме прости, оуглали. Не, то је расизам у својој највирулентнијој форми. Расизам не као лењост духа, него издигнут на ниво принципа.

Расправе о културној развијености могу да буду и оправдане и занимљиве, ако се воде озбиљно и уз дужне обзире. Оно што никако не могу да буду јесте – основ за оправдање различитог моралног статуса појединаца. По Хабермасу: „Право на једнако поштовање, које свако може да тражи, како у животним контекстима у којима се формира њен или његов идентитет, тако и иначе, нема никакве везе са претпостављеном изврсношћу културе из које су он или она потекли, то јест, са генерално признатим достигнућима ове културе.“ [\[1\]](#)

Дакле, Грбићево и Анђелковићево пребројавање познатих архитеката, спортиста и

иних, те мерење: чији је већи, наш или њихов (наш, наравно; Анђелковић самоуверено пише: „Албанци имају и изван граница своје земље релативно познатог писца, Исмаила Кадареа, али он је у иностранству мање афирмисан од нашег Иве Андрића“; не спорим, можда је и тачно, али да ми је само знати којом је то методом измерио?), не само да је савршено бесмислено и уз то напросто засмејавајуће слично познатом пубертетском хомосоцијалном ритуалу, него је такође савршено недопустиво као оправдање Ћосићеве тврдње о „моралном талогу“, јер оспорава елементарну моралну једнакост грађана ове земље, као и људи уопште, на основу њиховог културног порекла.

Да ли су ова два дерана уопште свесна импликација свог „метода“ упоређивања моралног статуса култура? Како год стајале ствари са односом Срба и Албанаца, доприноси обе културе светској баштини занемарљиви су у односу на допринос оне која нам је подарила класичну механику, парламентарну демократију и „Краља Лира“, па опет, да ли то иједном Енглезу даје за право да било Србе, било Албанце назове моралним талогом? А зашто да не, једном када смо допустили да се појединци могу морално рангирати на основу развијености њихових респективних култура, зашто стати на Албанцима?

Главна брљотина, дакако, ипак је она прва – Ћосићева. Али Ћосић је и у најзгоднијој позицији да изврда њене последице, не улазећи притом у просуђивање исправности сопствених тврдњи – дневник је ипак књижевно дело, па се у њему допуштају и извесне слободе које аутори новинских чланака, рецимо, немају. Уз то, увек може да каже да је то написао у афекту, а да после, када је објављивао, није избрисао због веродостојности. Могао би се чак и посути пепелом, па рећи – ето ја сам хтео да ме моји читаоци виде онаквог какав сам, са свим мојим моралним недостацима. Да, уистину, много је начина на који „отац нације“ може да се извуче, и ја не сумњам да ће се на крају и извући.

Са Грбићем, а донекле и са Анђелковићем, ствар је другачија – нема вађења на афекат, на песничку слободу, на старост, на уметничку веродостојност. При пуној свести и без трунке двоумљења они правдају моралну неједнакост људи разликама у развијености културе, расним стереотипима (ово Грбић, Анђелковић не пада баш толико ниско; али, авај – брани Грбићеву нискост) и сличним. Не видим да за Грбића има било какво оправдања, а бојим се ни за Анђелковића (мада, истини за вољу – непостојање отворене зле намере донекле ублажава његово непочинство). Никаквог оправдања осим огромног, управо застрашујућег, незнања. Али, рекосмо већ, то и није никакво оправдање.

О opakим деранима

Пише: Растислав Динић
среда, 13 мај 2009 20:17

И сад, ја сам опет потпуно свестан да вама као једном од најбољих познавалаца Хабермаса у Србији, стварно нису потребна моја објашњења. (*nota bene*: ово није никакво додворавање, знање овде није олакшавајућа околност) да видите да ова двојица навелико брљају и да би, да су којим случајем хирурзи, досад на фронцле исекли и своје пацијенте, и колеге, па и саме себе, наносећи штету и људима и опреми и добром имену болнице у којој раде, и медицини као таквој. Не мислите ли онда да је време да им се одузму скалпели? Макар на привременој бази, док не прођу допунску наставу?

[1] Jürgen Habermas, “Struggles for Recognition in the Democratic Constitutional State”, *Multi culturalism* (Amy Gutman ed.), (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994), p.129